

СТ А Н О В И Щ Е

От: *Проф. д-р Свободка Генчева Класова, УНСС*
Научна специалност: Маркетинг

Относно: *дисертационен труд за присъждане на образователна и научна степен „доктор“ по професионално направление Икономика, научна специалност „Маркетинг“ в УНСС*

Автор на дисертационния труд: *Христомир Иванов Куцаров*

Тема на дисертационния труд: *Конкурентоспособност на туристическите обекти в България в условията на несигурност и извънредни ситуации*

Основание за представяне на становището: участие в състава на научното жури по защита на дисертационния труд съгласно Заповед № 897/ 25.03.2026г. на Зам.-ректора по НИД на УНСС.

1. Информация за дисертанта

Дисертантът се е обучавал по докторска програма към *катедра Маркетинг и стратегическо планиране / факултет Управление и администрация* на УНСС по *професионално направление Икономика, научна специалност „Маркетинг“* съгласно Заповед на Ректора на УНСС №597/22.03.2019г.

Обучението е осъществено в *редовна* форма през периода 03/2019г. – до днес. Христомир Куцаров получава бакалавърска степен по „Бизнес администрация“ в УНСС през 2012г., а през 2013г. – магистърска степен по същата специалност. През 2016г. придобива ОКС „Магистър“ по „Маркетинг“ в УНСС. Трудовата дейност на докторанта е в обекти, които пряко или косвено са свързани с темата на дисертационния труд – летище „В. Левски“, София, хотелски комплекси в Слънчев бряг, Златни пясъци и др., където е изпълнявал различни мениджърски длъжности.

Индивидуалният учебен план е реализиран изцяло от дисертанта, като всички изпити по него са положени успешно. Изпълнени са и минималните изисквания по чл. 2Б, ал.2 и 3 от ЗРАСРБ за придобиване на образователна и научна степен „доктор“.

2. Обща характеристика на представения дисертационен труд

Дисертационният труд се състои от увод, три глави, заключение, използвана литература и приложения. Общият обем е 264 страници, от които: основен текст - 178 страници, библиография – 8 страници и приложения – 77 страници. Онагледяването на информацията е с помощта на 7 таблици, 62 фигури и 12 приложения.

Актуалност на темата

През последните години туристическият сектор се сблъсква с редица предизвикателства, които създават висока степен на несигурност за туристическите обекти в България. Темата е **актуална**, защото е насочена към изследване на

факторите за конкурентоспособност на туристическия бизнес в условията на извънредна ситуация. Тя е **значима**, поради икономическото значение на туристическия сектор за българската икономика, който трябва да разработва стратегии за управление на риска и да повишава гъвкавостта си, за да е конкурентоспособен при кризисна обстановка.

Целта на дисертационния труд е да се изследват факторите за конкурентоспособност на туристическите обекти в условията на несигурна и извънредна ситуация и да се разработи инструмент за нейното управление в такава обстановка. За решаването ѝ са посочени **9 задачи на изследването**, които в логическа последователност очертават стъпките за реализирането на целта.

Обект на дисертационния труд са туристическите обекти в България, които са ограничени до хотели и хотелски комплекси, разположени в морски и планински курорти, а негов **предмет** са факторите за тяхната конкурентоспособност в условията на несигурна и извънредна ситуация.

Авторът пледира в полза на следната **теза**: „В условията на несигурна и извънредна ситуация значимостта на факторите за конкурентоспособност на туристическите обекти и тяхното използване от мениджърите им се променя“.

Христомир Куцаров е ползвал добросъвестно 149 литературни източника, от които 26 на кирилица и 123 на латиница. Той познава литературата и научните достижения в конкретната научна област.

Целта, задачите, обектът и предметът на разработката съответстват на характеристиката на изследвания проблем, а издигнатата теза е формулирана ясно и точно.

3. Оценка на получените научни и научно-приложни резултати

В съдържателен план дисертационният труд дава отговор на основните въпроси пред едно изследване от подобен характер – очертан е проблемът, коментирани са достиженията на науката и практиката, предложена е методология и практическо решение на проблема чрез специализираната пътна карта.

Първа глава е концептуално теоретична рамка на следващите глави. В нея е направен литературен обзор на понятийния апарат, кореспондиращ с категорията конкурентоспособност с акцент върху маркетинговата ѝ характеристика. Специално внимание е отделено на публикациите, които са насочени към индексите и методите за оценка на конкурентоспособността на туристическите дестинации (туристическите обекти). Изведени са основни показатели за оценка на конкурентоспособността на туристическите обекти, необходими за емпиричното изследване. Направено е проучване на конкурентоспособността на туристическите обекти в някои ситуации у нас, пряко засегнали сферата на туризма. Установена е недостатъчна разработеност на модели за управление на конкурентоспособността на туристическите обекти в извънредни ситуации, което е достатъчно основание за създаването на инструмент за систематизиране на управленските им решения и действия в кризисни моменти. В изводите към първа глава са разграничени 3 категории проблеми по визираната проблематика – решени; идентифицирани, но нерешени; нови. Маркирани са и недостатъчно изследваните в научната литература проблемни области, отнасящи се до конкурентоспособността на туристическите обекти при извънредни ситуации.

Фокусът във **втора глава** е поставен върху методологията и резултатите от емпирично изследване на факторите за конкурентоспособност на туристическите обекти в България в условията на извънредни ситуации. Използвани са

систематизираните в първа глава фактори, които са проучени в условията на глобалната пандемия на коронавируса за периода юли 2021г. - януари 2023г. Проведени са полуструктурирани интервюта с представители на бизнеса и анкетни проучвания с 2 групи респонденти – мениджъри и служители на туристически обекти и гости на хотела. Основните методи за събиране на данни са персоналната онлайн анкета и дълбочинните интервюта. Насоките на изложението във втора глава се очертават от проверката на седем работни хипотези с помощта на подходящ статистически инструментариум. Шест от хипотезите са напълно потвърдени, а една (четвъртата) отхвърлена, което е отразено във формулираните заключения. Според заложените и изследвани хипотези се доказва, че значението на факторите за конкурентоспособност на туристическите обекти се променя в извънредни ситуации. Очертава се ролята на фактора адаптивност чрез гъвкавост в прилагането на маркетинговия микс, който допринася за стабилизация на конкурентоспособността на туристическите обекти при кризисни ситуации.

Трета глава е с практико приложен характер, защото представя разработена от докторанта специализирана пътна карта за поддържане и повишаване на конкурентоспособността на туристическите обекти в условията на извънредни ситуации. Тя е съставена въз основа на информация от първите две глави и личния опит на докторанта като маркетинг мениджър на верига туристически обекти за зимен и летен сезон. Представява структурирана последователност от фази и стъпки, които ориентират мениджърите при вземане на решения за управлението на туристическите обекти при извънредни ситуации. Предложена е в 3 варианта според степента на сериозност на ситуацията, които са апробирани всред потенциалните потребители.

В съдържанието на дисертационния труд са открити ясни цели, гледната точка на автора и не на последно място достъпен стил на изложение. Методологията на изследване позволява постигане на поставената цел и доказване на издигнатата теза. Считам, че дефинираните цел и задачи на дисертационния труд са постигнати.

Научните и научно приложни приноси могат да се обобщят така:

В теоретичен план

Доразвитие на теорията за избор на фактори за оценка на конкурентоспособността на туристическите обекти в извънредна ситуация. Предефиниране на термини, които имат отношение към категорията конкурентоспособност от гл.т. на маркетинговата ѝ характеристика. Обобщавайки срещаните в литературата постановки за маркетинговия микс в туризма, авторът предлага собствена интерпретация на връзката между маркетинговите инструменти, от една страна и маркетинговите и фирмените цели на туристическите обекти, от друга страна. Установяване на недостатъчно изследваните в научната литература проблемни въпроси, касаещи конкурентоспособността на туристическите обекти в извънредна ситуация.

В методологичен и методичен план

Представена и експериментирана методика за изследване на факторите за конкурентоспособност на туристическите обекти в България в условията на извънредна ситуация.

В практически план

Разработена и апробирана специализирана пътна карта, която може да ориентира мениджърите при вземане на решения за управлението на туристическите обекти при извънредни ситуации.

4. Оценка на научните и научно-приложни приноси

Подчертаните научни резултати при оценка на съдържанието на дисертационния труд съответстват напълно на постигнатите от докторанта приноси, посочени в автореферата. Приносите са реални, обективно отразяват основните постижения в цялостното изследване и отговарят на изискванията на дисертационния труд за присъждане на научната степен „доктор“. Приложена е декларация за оригиналност на дисертационното изследване.

5. Оценка на публикациите по дисертацията

Христомир Куцаров е приложил списък с 3 доклада, на международни научни форуми и 1 статия в Литературен обзор. Докторски четения. УНСС.

Заглавията и съдържанието на публикациите са в областта на туризма и неговата конкурентоспособност. Може да се приеме, че докторантът има необходимия брой научни публикации, с които е осигурена публичност на отделни моменти от дисертационния труд.

6. Оценка на автореферата

Авторефератът е върху 32 страници. Той е изготвен според изискванията на съответните правилници и отразява основните резултати, постигнати в дисертацията.

7. Критични бележки, препоръки и въпроси

Нямам критични бележки по съдържанието, структурата и постигнатите научни и научно-приложни резултати на кандидата. Препоръката ми е той да продължи изследванията си върху очертаните в дисертационния труд проблемни и недостатъчно проучени въпроси по темата на дисертационния труд.

8. Заключение

Христомир Иванов Куцаров се представя с дисертационен труд, който съответства на изискванията на Закона за развитие на академичния състав за присъждане на научната степен „доктор“. Рецензията на дисертационен труд е завършено, самостоятелно реализирано и задълбочено научно изследване по актуален и ясно формулиран икономически проблем. Поставените цели и задачи са изпълнени. В процеса на аргументирането на формулираната теза са изведени теоретико-методологически и методически конструкции, някои от които имат характер на научни и научно-приложни приноси. Те обогатяват научното знание в областта на конкурентоспособността на туристическите обекти при извънредни ситуации в контекста на връзката ѝ с маркетинга.

Декларирам своята положителна оценка и изказвам съгласието си да бъде присъдена образователната и научна степен „доктор“ на Христомир Иванов Куцаров в професионално направление 3.8. Икономика, докторска програма „Маркетинг“.

Април 2026 / София

Подпис:

Проф. д-р С. Класова

UNIVERSITY OF NATIONAL AND WORLD ECONOMY

S T A T E M E N T

*From: Prof. Dr. Svobodka Gencheva Klasova, UNWE
Research specialty: Marketing*

Subject: Dissertation thesis towards educational and scientific degree "**doctor**", Professional Field 3.8 "Economics", Doctoral programme "Marketing" at UNWE

Author of the dissertation: *Hristomir Ivanov Kutsarov*
Topic of the dissertation: *Competitiveness of tourist attractions in Bulgaria under conditions of uncertainty and emergencies*

Basis for submitting the statement: membership on the academic jury for the defense of the dissertation pursuant to Order No. 897 of March 25, 2026, issued by the Vice Rector for Scientific Research at the University of National and World Economy.

1. Information about the doctoral candidate

The doctoral candidate completed a doctoral program at the *Department of Marketing and Strategic Planning, Faculty of Management and Administration, at the University of National and World Economy (UNWE), in the professional field of Economics, with a major in Marketing, pursuant to Order No. 597 of the Rector of UNWE dated March 22, 2019.*

The course was undertaken as a full-time programme from March 2019 to the present. Hristomir Kutsarov obtained a Bachelor's degree in Business Administration from the University of National and World Economy (UNWE) in 2012, and in 2013, a Master's degree in the same subject. In 2016, he obtained a Master's degree in Marketing from UNWE. The doctoral candidate's professional experience is in organisations directly or indirectly related to the topic of his thesis – V. Levski Airport, Sofia, hotel complexes in Sunny Beach, Golden Sands and others, where he has held various managerial positions.

The individual study plan has been fully implemented by the doctoral candidate, who has successfully passed all the examinations required under it. The minimum requirements set out in Article 2B, paragraphs 2 and 3 of the Law on Higher Education and Scientific Research of the Republic of Belarus for the award of the academic and scientific degree of "Doctor".

2. General description of the dissertation

The dissertation consists of an introduction, three chapters, a conclusion, a bibliography, and appendices. The total length is 264 pages, of which: main text – 178 pages, bibliography – 8 pages, and appendices – 77 pages. The information is illustrated with 7 tables, 62 figures, and 12 appendices.

Relevance of the topic

In recent years, the tourism sector has faced a number of challenges that have created a high degree of uncertainty for tourism destinations in Bulgaria. This topic is **relevant** because it focuses on examining the factors influencing the competitiveness of the tourism industry under emergency conditions. It is **significant** due to the economic importance of the tourism sector to the Bulgarian economy, which must develop risk management strategies and increase its flexibility in order to remain competitive in a crisis situation.

The aim of this dissertation is to examine the factors influencing the competitiveness of tourist sites in conditions of uncertainty and emergency situations and to develop a tool for managing competitiveness in such circumstances. To achieve this, **nine research tasks** have been identified, which, in a logical sequence, outline the steps for realizing the objective.

The **subject** of this dissertation is tourist facilities in Bulgaria, specifically hotels and hotel complexes located in seaside and mountain resorts, and its focus is on the factors influencing their competitiveness in times of uncertainty and emergency.

The author argues in favor of the following **thesis**: "In times of uncertainty and crisis, the significance of factors affecting the competitiveness of tourist attractions and their use by managers changes".

Hristomir Kutsarov has made good-faith use of 149 literary sources, 26 of which are in Cyrillic and 123 in Latin script. He is well-versed in the literature and scientific achievements in this specific field of study.

The purpose, objectives, scope, and subject matter of the study correspond to the nature of the research problem, and the central thesis is formulated clearly and precisely.

3. Evaluation of the scientific and applied scientific results obtained

In terms of content, the dissertation addresses the key questions inherent in a study of this nature: it defines the problem, reviews the state of the art in both theory and practice, and proposes a methodology and a practical solution to the problem through a specialized roadmap.

Chapter One is conceptual and theoretical, providing the framework for the subsequent chapters. It presents a literature review of the conceptual framework corresponding to the category of competitiveness, with an emphasis on its marketing characteristics. Special attention is given to publications focused on indices and methods for assessing the competitiveness of tourist destinations (tourist sites). Key indicators for assessing the competitiveness of tourist sites, necessary for the empirical study, are identified. A study was conducted on the competitiveness of tourist sites in certain situations in Bulgaria that directly affect the tourism sector. It has been established that models for managing the competitiveness of tourist sites in emergency situations are insufficiently developed, which provides sufficient grounds for creating a tool to systematize their management decisions and actions during crises. The conclusions of Chapter 1 distinguish three categories of problems related to the subject matter: resolved; identified but unresolved; and new. Problem areas related to the competitiveness of tourist sites in emergency situations that have been insufficiently explored in the scientific literature are also highlighted.

Chapter Two focuses on the methodology and results of an empirical study of the factors influencing the competitiveness of tourist sites in Bulgaria under emergency

conditions. The factors systematized in Chapter 1 were used and examined in the context of the global coronavirus pandemic for the period July 2021–January 2023.

Semi-structured interviews were conducted with business representatives, and surveys were administered to two groups of respondents: managers and employees of tourist facilities, and hotel guests. The primary methods of data collection were an online survey and in-depth interviews. The focus of the discussion in Chapter 2 is shaped by the testing of seven working hypotheses using appropriate statistical tools. Six of the hypotheses have been fully confirmed, while one (the fourth) has been rejected, as reflected in the conclusions drawn. Based on the hypotheses formulated and tested, it has been demonstrated that the significance of factors affecting the competitiveness of tourist sites changes in extraordinary situations. The role of the adaptability factor through flexibility in the application of the marketing mix is highlighted, which contributes to the stabilization of the competitiveness of tourist sites during crisis situations.

Chapter Three is of a practical nature, as it presents a specialized roadmap developed by the doctoral candidate for maintaining and enhancing the competitiveness of tourist sites under emergency conditions. It is based on information from the first two chapters and the doctoral candidate's personal experience as a marketing manager for a chain of tourist sites during the winter and summer seasons. It represents a structured sequence of phases and steps that guide managers in making decisions regarding the management of tourist sites during emergencies. Three variants are proposed, depending on the severity of the situation, which have been tested among potential users.

The content of the dissertation clearly outlines its objectives, the author's perspective, and, last but not least, an accessible writing style. The research methodology enables the achievement of the stated objective and the substantiation of the thesis. I believe that the defined objectives and tasks of the dissertation have been achieved.

The scientific and applied scientific contributions can be summarized as follows:

From a theoretical perspective

Further development of the theory regarding the selection of factors for assessing the competitiveness of tourist destinations in emergency situations. Redefinition of terms relevant to the category of competitiveness from the perspective of its marketing characteristics. Summarizing the approaches to the marketing mix in tourism found in the literature, the author offers his own interpretation of the relationship between marketing tools, on the one hand, and the marketing and business objectives of tourist destinations, on the other. Identification of under-researched issues in the scientific literature concerning the competitiveness of tourism destinations in emergency situations.

Methodological and Methodological Aspects

A methodology for studying the factors influencing the competitiveness of tourist sites in Bulgaria under emergency conditions has been presented and tested.

In practical terms

A specialized roadmap has been developed and tested to guide managers in making decisions regarding the management of tourist sites during emergencies.

4. Evaluation of scientific and applied scientific

The scientific results highlighted in the evaluation of the dissertation's content fully correspond to the contributions made by the doctoral candidate, as outlined in the abstract. The contributions are genuine, objectively reflect the main achievements of the overall

research, and meet the requirements of the dissertation for the award of the academic degree of "Doctor". A declaration of originality of the dissertation research is attached.

5. Evaluation of the publications related to the dissertation

Hristomir Kutsarov has submitted a list of three papers presented at international academic conferences and one article in Literary Review. Doctoral Readings. UNWE. The titles and content of the publications are in the field of tourism and its competitiveness. It can be concluded that the doctoral candidate has the required number of scientific publications, which ensure the public dissemination of specific sections of the dissertation.

6. Evaluation of the abstract

The abstract is 32 pages long. It has been prepared in accordance with the relevant regulations and outlines the main findings of the dissertation.

7. Critical comments, recommendations, and questions

I have no critical comments regarding the content, structure, or the scientific and applied scientific results achieved by the candidate. My recommendation is that he continue his research on the problematic and under-explored issues outlined in the dissertation.

8. Conclusion

Hristomir Ivanov Kutsarov has submitted a dissertation that meets the requirements of the Law on the Development of Academic Staff for the award of the academic degree of "Doctor." The reviewed dissertation is a comprehensive, independently conducted, and in-depth scientific study of a current and clearly defined economic problem. The stated goals and objectives have been achieved. In the process of substantiating the formulated thesis, theoretical-methodological and methodological constructs are presented, some of which constitute scientific and applied scientific contributions. They enrich scientific knowledge in the field of the competitiveness of tourist sites during emergencies in the context of its relationship with marketing.

I express my positive assessment and state my approval to award the academic and scientific degree of "Doctor" to Hristomir Ivanov Kutsarov in the professional field 3.8. Economics, doctoral program "Marketing".

April 2026 / Sofia

Signature:
Prof. Dr. S. Klasova